

FOGALOM: Technotext

SZERZŐ: L. Varga Péter

Fogalomtörténet

A technotext fogalma két szó, a 'technológia(i)' és a 'szöveg' (textus) összetételén alapszik. Elsődleges jelentése szerint mindazon írásműveket jelöli, amelyek technológiai, azaz digitális környezetben keletkeznek és kerülnek a befogadó elé. Digitális és technológiai környezet között a tekintetben fontos különbséget tennünk, hogy kultúrtechnikai értelemben minden szöveg technológiai (hiszen valamilyen „technológia”, illetve művelet hozza létre), *technotext* alatt azonban mindenekelőtt a World Wide Web és a számítógép által létrehozott textusokat értjük. Ezek a szövegek nem pusztán, illetőleg nem feltétlenül kizárólag alfabetikus elemeket tartalmaznak, hanem azoktól eltérő komponenseket, például képeket, mozgóképeket, hangfájlokat, gifeket, egyéb beágyazásokat. A technotext fogalma a *hipertext* diskurzusát radikalizálja a gyorsan változó komputeres mediális rendszerben, és jelenléte ma már elsődleges fontosságúvá, továbbá természetessé és magától értetődővé vált számítógépes és világhálós környezetünkben.

Kontextusok

A technotext kifejezést elsők közt N. Katherine Hayles használta *Writing Machines* című, 2002-ben publikált kötetében (majd később más munkáiban). A világháló rövid történeti ívét is megrajzoló munka a technológiai környezetben megjelenő, komputer segítségével megalkotott szöveg újszerű kihívásaival szembeállítva a *humán és természettudományok*, valamint a *kibernetika* eredményeit kontextusokként működtetve szituálja a technotextet és annak térnyerését mind a tudományos, mind a művészeti diskurzusokban (lásd még Conley 1993, Bartscherer – Coover 2011)). A technotext számítógéppel előállított és komputeres térben megjelenő szöveg, amely a képernyő sajátos produkciós és recepciós (előállítói és befogadói) lehetőségét figyelembe véve túlmutat, illetve túllép a nyomtatott könyv lineáris és hierarchikus felépítésű szövegkonstrukcióján. E koncepció szerint ugyanis amíg a print könyv zárt rendszert alkot, amelyet a kötet nyomdai felépítése határoz meg, és amely leképezi az egyenes vonalú és hierarchizált gondolkodás szellemi teljesítményét (a fentről lefelé haladás, valamint a lapozás műveletei révén), addig a digitális térben keletkező írásmű az alfabetikus komponenseket képekkel, videókkal, hangzó tartalommal és számos más elemmel egészítheti ki, pontosabban mindezekkel az elemekkel kiegészülhet, gazdagodhat, következőképp a befogadói figyelmet sem kizárólag az írásos összetevőkre irányítja. (Hayles 2002) Azonban önmagában ezek a kiegészítések nem feltételeznek radikális és szubverzív, felforgató erejű változást sem a produkcióban, sem a recepcióban, hiszen a hagyományos könyv sem szorítkozik kizárólagosan grafemikus és alfabetikus komponensekre.

A valódi és alapvető különbség a technotext és a tradicionális, könyv formátumú írásmű között a szöveg materiális alapjaiban történő módosulás, illetőleg az e módosulás(ok) által felbomló linearitás, hierarchia és szellemi-hermeneutikai potenciál szerepváltozása (Hayles 2002, Hayles 2004). A technotext ugyanis a technológiai fejlődés révén – mely fejlődés rendkívül gyors ütemű és sohasem lezárható – maga sem marad önazonos, szerkezete nem „kötött”, azaz a befogadó folyamatosan változtathat a befogadás módján (Hayles 2002). Szövegről képre, képről hangra, hangról ismét szövegre, linkről linkre léphet, a hasonló technikával előállított irodalmi alkotások pedig a videójátékok logikájához hasonlóan előre

csak nagyon lazán és áttételesen komponált struktúrákat kínálnak föl a (nem egyenes vonalú, inkább egymás mellé helyezett szinteken, rizómaszerű mellérendeléseken alapuló) haladáshoz. A szöveg *materialitása* a digitális kódolás műveleteivel kiterjeszhető, a befogadás műveletei során, az egyes döntések meghozatalával új szintek hozhatók létre, az írásművek poétikai megalkotottsága tehát e tekintetben alakítható és véletlenszerű. A technotext olvasása – amikor az olvasás nem csupán alfabetikus elemek elolvasását, vagyis azok megértését és a szellemi konstrukció anyagtól független „kinyerését”, hanem a multimediális összetevők és az általuk kínált változatos befogadói magatartás reflektálását célozza – tehát maga is *művelet*, produkciós erőfeszítés, melynek kimenetele kalkulálhatatlan és tervezhetetlen. Ennyiben – szerkezetileg és hermeneutikai értelemben – hasonlóan működik az *esztétikai tapasztalathoz*, azonban jellegénél fogva felszámolja a nem digitális materiális alap által keletkező egyenes vonalúságot és hierarchizáltságot. A számítógéppel előállított és általa működtetett technotext a képernyő terében interfészt hoz létre, a befogadó az asztalra vízszintesen lehelyezett könyvre vetett külső pillantás pozíciójából a vertikálisan elékerülő képernyő kiterjedt mélységeibe nyúlik: virtuális terekbe lép, miközben megtartja monitor előtti helyzetét, a multimediálisan ’kiterjesztett’ textus pedig matériák sokaságába hatol be, illetve anyagszerűségek sokaságát alkotja meg.

A Hayles által felvázolt fogalom, valamint a technotextként érthető produkciók nem előzmény nélküliek a számítógépet megelőző korszakból, sőt a mai napig is számos artefaktummal találkozhatunk, melyek – immár a *hipertext* és a *technotext* digitális tapasztalatát kiaknázva – az olvasás összetett, nem-lineáris, nem-hierarchikus, multimediális és változatos materiális alapokon nyugvó folyamatát színre viszik. A technotextek legkorábbi előzménye (szigorúan az anyagszerűség reflektáltságának és diszjunktív potenciáljának figyelembe vételével) a *történeti avantgárdban* található, amit a *neoavantgárd* és a *kortárs avantgárd* különböző módokon radikalizált, tovább pörgetett, beláthatatlanul széles perspektíváját hozva létre szövegalkotási technikáknak (tipográfia, nyomda, gép generálta művek stb.) és produkciós, recepciós műveleteknek. Műnemek, műfajok, stílusok és formák, textusok és szubtextusok, kultúrtechnikák és (szöveg)applikációk változatai, mutációi, a könyv struktúrájának és fogalmának végletekig kitágított variációi jöttek létre, és ezek a variációk mindinkább párbeszédbe kerültek a technotext, a digitális alkotás variációival, és vice versa (Morris – Swiss 2006). Mindennek eredményeképp a befogadó valóban és valódi interfésszé alakult, virtualitás és anyagi világ közti terekben pozicionálódva, folyamatosan változó textuális/materiális környezetben (vö. Hayles 2005, Fenyvesi – Kiss 2008). A permanens és dinamikus változás egyúttal azt is előrevetíti, hogy a fogalmi környezet szintén változékony, nem önazonos: a technológia, valamint a kultúrtechnikák eleve feltételezik, hogy szövegfogalmainkat, de tágabb értelemben produkciós és befogadói műveleteinket újra és újra megértsük, meghatározzuk, felülírjuk.

Kapcsolódó szócikkek

Bibliográfia

BARTSCHERER, Thomas – COOVER, Roderick (szerk.) 2011. *Switching Codes. Thinking through Digital Technology in the Humanities and the Arts*, The University of Chicago Press, Chicago – London.

CONLEY, Verena Andermatt (szerk.) 1993. *Rethinking Technologies*, University of Minnesota Press (MN) – London.

Terjedelem: 8000n

FENYVESI Kristóf – KISS Miklós (szerk.) 2008. *Narratívák 7. Elbeszélés, játék és szimuláció a digitális médiában*, Kijárat, Budapest.

HAYLES, N. Katherine 2002. *Writing Machines*, The MIT Press, Cambridge (MA) – London.

HAYLES, N. Katherine 2004. *Print is Flat, Code is Deep. The Importance of Media-Specific Analysis*, *Poetics Today* 25/1, 67–90.

HAYLES, N. Katherine 2005. *My Mother Was a Computer. Digital Subjects and Literary Texts*, The University of Chicago Press, Chicago – London.

MORRIS, Adalaide – SWISS, Thomas (szerk.) 2006. *New Media Poetics. Contexts, Technotexts, and Theories*, The MIT Press, Cambridge (MA) – London.